

SVERIGE 10:-
NORGE 12:-
DANMARK 12:-
INKL. MOMS

MYNT KONTAKT

7
OKTOBER 1982

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

Två slags "sedlar" med E Bromans namn sid 160

De fattigas vänner sid 165

En felaktigt beskriven Karl XII-medalj sid 167

SNF årsmöte 1982 sid 170

BILAGA:

Svenska plåtmynt 1644–1768

Ruotsalaiset ploodurahat 1644–1768

Swedish Plate Money 1644–1768

MEDALJOFFERT

Nedanstående medaljer utgör en liten del av vårt lager av svenska medaljer. Hör gärna av Er om Ni söker några speciella medaljer.

Kungliga

Enskilda personer

1 Gustav Vasa. Intåget i Stockholm. Brons. C. Milles.	01	200:-	20 Bernhard von Beskow 1796-1868. Brons. L. Ahlborn. Hy 1. Kantskada	(01)	170:-
2 Gustav II Adolf. Hans minne. Silver. C.M. Mellgren. Hild 244	01	300:-	21 Per Brändström 1735-1809. Silver. C. Enhörning. Hild s. 267	1+/01	500:-
3 - Protestanternas glädjebetygelser. Silver. Hild 64	01/0	425:-	22 Pehr Dubb 1750-1834. Silver. C. Enhörning. Hild s. 319:2	1+	500:-
4 - Minnespenning över honom med gemål. Förgyllt silver. Hild 281	1+	325:-	23 John Ericsson 1803-1889. Silver. A. Lindberg. Hy 2a	01	270:-
5 Kristina. Kröningen 1650. Silver. E. Parise. Hild 40a	1/1+	700:-	24 - Som föreg. men brons. Hy 2	1+/01	125:-
6 - Hennes ringaktning av det jordiska. Brons. Hild 113b	1+	500:-	25 Per Frigel 1750-1842. Silver. M. Frumerie. Hild s. 330	01	240:-
7 Karl X Gustav. Karlstens 2:a regentlängd. Brons. Hild 51	01/0	300:-	26 August von Hartmansdorff 1792-1843. Brons. L. Ahlborn. Hild s. 353	01	150:-
8 - Stettins försvar. Tenn. Hild 39. RR	1+/01	400:-	27 Lars Hjortsberg 1772-1843. Brons. M. Frumerie. Hild s. 332	01	150:-
9 Karl XI. Hans uppfostran. Silver. J.G. Breuer. Hild 5. R	1/1+	950:-	28 Jonas Kjellberg 1752-1832. Brons. M. Frumerie. Hild s. 317	01	200:-
10 - Sveriges inre välstånd. Silver. A. Karlsten. Hild 107	1+/01	1 000:-	29 Gustaf af Klint 1771-1840. Silver. L.P. Lundgren. Hild s. 327	1+/01	275:-
11 - Sveriges ära och välstånd. Brons. Hild 80	1+/01	200:-	30 Jenny Lind 1820-1887. Brons. P.H. Lundgren. Hild s. 365:4	1+	150:-
12 Ulrika Eleonora d.ä. Hennes gudsfruktan. Förgyllt brons. A. Karlsten. Hild 9. Repor	(01)	600:-	31 Charles Felix Lindberg 1840-1909. Brons. I. Johansson	1+/01	130:-
13 Karl XII. Segern vid Narva. Brons. C.G. Hartman. Hild 40	01/0	500:-	32 Fredrik Montelin. Silver. E. Lindberg 1934	01	200:-
14 Fredrik I. Stockholms observatorium 1748. Brons. Hild 72	0	500:-	33 Adolf Erik Nordenskiöld 1832-1901. Brons. A. Lindberg. Hy 1	01	75:-
15 Adolf Fredrik. Hans tacksamhet. Silver. G. Ljungberger. Hild 47	1/1+	500:-	34 Fredrik Wilhelm von Otter 1833-1910. Brons. A. Lindberg. Hy s. 284	1+/01	150:-
16 Gustav III. Skyddeskader 1779. Tenn. G. Ljungberger. Hild 54	1+/01	250:-	35 Fridthiof Nansen 1854-1897. Tenn. A. Högel. Hy 1	1+/01	175:-
17 - Ordensällsk. Fribyggaresamhället. Silver. Hild 125. R	0	200:-	36 J.H. Palme, född 1841. Brons. E. Lindberg. Hy s. 322	01	50:-
18 Gustav IV Adolf. Regeringstillrådet. Brons. C. Enhörning. Hild 11	01/0	150:-	37 Carl Palmstedt 1758-1870. Brons. A. Lindberg. Hy s. 162	01/0	85:-
19 Karl XIII. Hans död. Silver. M. Frumerie. Hild 24	01	800:-	38 Erik Josias Sparre 1816-1886. L. Ahlborn. Hy s. 194	01	400:-
			39 Johan Upmark-Rosenadler 1664-1743. Silver. L. Ahlborn. Hy s. 169	01	170:-

MYNTAUKTION 26

9-10 oktober 1982 kl. 10.00-17.30

OPERA KÄLLAREN - STOCKHOLM

Auktionen omfattar 2 024 nummer, varav 376 ur Gunnar Ekströms samling. Den rikt illustrerade katalogen är på 252 sidor och kan köpas vid auktionen eller i vår affär eller genom insättning av 25:- på pg. 3003-1.

B. AHLSTRÖM
MYNTHANDEL AB

Kungsgatan 28
Box 7662 S-103 94 STOCKHOLM
Tel. 08-14 02 20, 10 10 10, Telex. 17166

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(måndag-fredag kl 10.00-13.00)

Myntkontakt:

Postgiro 42 30 50-4
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Myntkontakt utkommer den 1 i
månaderna februari-maj och
september-december
Prenumeration: helår 75:-

REDAKTION

*Huvudredaktör
och ansvarig utgivare:*

Lars O Lagerqvist
Söderårby gård, Vansö
152 00 STRÄNGNÄS
Telefon 0152-200 79
Kontor 08-63 07 70

Biträdande redaktörer:

Hans Franzén
Madeleine Greijer
Torbjörn Sundquist
Copyright:

Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Bokning

Telefon 08-67 55 98

Annonspriser exkl moms:

2 sidor (mittuppslag)	2 200:-
2:a omslagssidan	1 450:-
omslagets 4:e sida	1 800:-
1/1 sida (157×220 mm)	1 200:-
2/3 sida (104×220 mm)	850:-
1/2 sida (157×108 mm)	650:-
1/3 sida (50×220 mm)	450:-
1/4 sida (76×108 mm)	350:-
1/6 sida (50×108 mm)	250:-
1/12 sida (50×52 mm)	150:-

Sista materialdag:

Den 1:a i månaden
före utgivning
Heloriginalt
manus och gärna skiss.
Sändes till
Ordfront,
Box 20538,
104 60 Stockholm

Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas

ISSN 0435-8245

Höstens program

Om ej annat anges, hålls mötena kl 18.30 i Historiska museerna, Storgatan 41, Stockholm.

Oktober

7. Kl 19.00. Historiska museets hörsal. Dr Cathy E King, Oxford: Coins as evidence for Roman civilization in Britain. Med bilder. Efteråt möjlighet att delta i supé och diskussion. Anmälan *senast dagen innan* till kansliet 08/67 55 98 före kl 13 eller Kungl Myntkabinettet 08/63 07 70 före kl 16.30.

13. Lennart Wallén berättar om svenska sedlar från 1800-talets senare del.

26. Kenneth Jonsson talar om baltiska mynt från tiden 1200-1561.

November

11. Prof Brita Malmer talar om Sveriges mynthistoria: landskapsinventeringen.

25-26. Föreningens höstauktion. Visning Storgatan 41, 1 tr, från kl 17.

December

9. Den sedvanliga julfesten. (Obs! Ändrat datum!)

Nordisk Numismatisk

Årsskrift

Du som brukar läsa den gemensamma nordiska skriften - glöm inte att den inte längre kommer automatiskt: Du måste beställa den. Ring eller skriv till kansliet! (Årgångarna 1979/80 samt 1981 beräknas bli klara före jul.)

Samfundet

Kungl. Myntkabinettets Vänner

Ur höstprogrammet:

Besök ordnas på Livrustkammarens *Gustav II Adolfs-utställning* tisdagen den 9 november. Det blir en kvällsvisning och möjlighet till en enkel måltid efteråt; närmare uppgifter tillställs medlemmarna i brev mot slutet av oktober.

Kungl. Myntkabinettets utställning *Efter Lützen* kan besökas av medlemmarna vid vernissagen den 4 november men vi hoppas kunna ordna en specialvisning senare.

Årsavgiften i Samfundet är 50 kr och berättigar till deltagande i dess program samt fri entré till Kungl. Myntkabinettet.

Postgiro nr

35 48 60-9.

Årsmötet 1982

hålls i Växjö. En närmare redogörelse återfinnes nedan på s. 170.

Samlarmynt

De medlemmar som bett att få hämta sina samlarmynt i stället för att få dem sända per post uppmanas entvåget att inte glömma bort detta!

Måndagsseminarier i numismatik i Stockholm

Lokal: Sandhamnsgatan 52 A.

Tid: kl 10.00.

1/11 Bertel Tingström: Resultat av plåtmyntsundersökningen 1979-80.

8/11 Brita Malmer: Numismatisk reseberättelse från Reykjavik och Tallinn.

15/11 Bengt Hovén: Islamiska 800-talsskatter från Sverige.

22/11 Brita Malmer m fl: Aktuell litteratur samt orientering om forskningsverksamheten vid Numismatiska institutionen.

Seminarierna ledes som vanligt av professor Brita Malmer. Intresserade hälsas välkomna!

TVÅ SLAGS "SEDLAR" MED ERLAND BROMANS NAMN

N° 19
 At Præsidenten Pjögimålbonna Gunn
 Erland Broman för sin nu
 minig N° 60000
 hafwer inlestererat i Rikens Ständers Banco
 Ombliv Din Dygd och Vårskild

Det tvardet härmed til betwis attesterat,
 dock utan tilstånd at transportera eller förhandla
 thesse Zedel til någon annan. Stockholm den

11 Marsii Anno 1747

57000 R^{de}

N. Broman
 Broman

III. 1

När vi nu för tiden talar om *sedlar*, så blir det knappast något missförstånd om vad det är som avses: vi behöver inte precisera, att vi med *sedlar* menar riksbankens *sedlar* i valörerna 5 till och med 10 000 kronor, som utges för att begagnas såsom betalningsmedel i allmänna rörelsen.

Att ordet *sedel* i våra dagar har denna entydiga innebörd gör, att många utgår från att ordet *sedel* alltid har haft den enda betydelsen betalningsmedel. Så är det emellertid inte. För 200 år sedan, och delvis ännu längre fram i tiden, hade ordet *sedel* kvar sin ursprungliga betydelse av "dokument utfärdat på papper": det kunde vara vad slags dokument som helst, inte enbart betal-

ningsmedel. Om man ville vara på den säkra sidan, begagnade man det korrekta uttrycket *bankotransport-sedel*, när man menade sådana.

Även riksbanken utfärdade *sedlar*, som inte var betalningsmedel. När en person satte in pengar på ett konto i banken, utfärdade banken en attest över insättningen, ett insättningsbevis. Denna attest kallades för *sedel*, och det sades uttryckligen ifrån, att insättaren inte fick överlåta eller sälja denna *sedel* till någon annan: den kunde sålunda inte begagnas såsom betalningsmedel. Vi återger här ett sådant insättningsbevis, utfärdat den 11 mars 1747 (III 1). Det talar om, att presidenten i kommerskollegiet Erland Broman har satt in 57 000 daler kopparmynt

på sitt konto i banken.

När Erland Broman ville utnyttja tillgodohavandet på sitt konto, så utfärdade han vad vi skulle kalla för en *check* på kontot. På den tiden sade man, att han utfärdade en *sedel*. Den var ett innehavarpapper, det vill säga att den inte var ställd till någon viss person: bankokommisarierna anmodades att betala ett i checken angivet belopp till checkens innehavare, *sedelhavaren*. Det utbetalade beloppet skulle givetvis debiteras checkutställarens konto i banken.

Vi återger här tre *checkar* eller *sedlar* utfärdade av Erland Broman: i samband med inlösen har större delen av hans namnunderskrift blivit bortrivet.

N:o 1106

20

Serrar Commissarier af Kongl. Maj:ts och Rikens
Ständers Banco, behagade låta befala til Sedelhaftvaren
Dahler *från bankens*

Stockholm den *2 Aug* Anno 1740

Dlr: *15000* Ore

Koppert

Erland Broman
Gref

III. 2

Den första är daterad den 9 augusti 1740 och lyder å 15 000 daler kopparmynt (Ill 2).

Den andra är utfärdad den 18 december ("Xber") 1744 å 43 380 daler kopparmynt (Ill 3).

Den tredje checken är daterad den 23 oktober 1753; den lyder å 10 000 daler kopparmynt (Ill 4).

Märkligt nog kallas banken i de två tidigaste checkblanketterna för Kungl Maj:ts och Rikets Ständers: det är en sammanblandning av de centrala ämbetsverkens och bankens titulatur. De centrala ämbetsverken var på den tiden Kungl Maj:ts och Rikets, men banken var Rikets Ständers. (Under det karolinska enväldet, under kungamakens våldsamma expansion, kallades ständerna för Kungl Maj:ts Ständer, och banken var följaktligen Kungl Maj:ts Ständers.)

I den tidigaste checkblanketten talas inte om någon annan valuta än daler kopparmynt, men de båda senare blankett-typerna kunde begagnas alternativt för fem olika valutor: dukater, riksdaler, daler carolin, daler silvermynt och daler kopparmynt.

De båda första checkblanketterna förefaller ha tillverkats av banken, men den tredje måste ha tillkommit genom Erland Bromans egen försorg. Den har nämligen utmed den övre långsidan en vacker vitprägling med orden ALTERI VIVAS SI TIBI VIS och i mitten Erland Bromans friherrevapen omgivet av Serafimerordens kedja – detta framgår tyvärr inte av vår bild. Erland Broman måtte ha låtit trycka upp ett stort

**KARLSKRONA
MYNTHANDEL**

Lenhart Bertilsson
Hantverkargatan 11
371 35 KARLSKRONA

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

Öppet månd–fred 10–17
tel 0455/81373

Stockholm den

1848

Anno 1744.

Ducater

Riksdal.

Caroliner

Silf:mt

Kopp:mt

43380

Erland
6

III. 3

antal blanketter av denna typ: ännu i våra dagar förekommer det inte så sällan, att icke-ifyllda sådana dyker upp i mynhandeln.

Dessa sedlar begagnade Erland Broman givetvis till att betala skulder med, och hans fordringsägare tog emot dem – så länge de hyste förtroende för honom. Erland Broman's sedlar var med andra ord avsedda att fungera såsom betalningsmedel, men de var inte några *sedlar* i våra dagars bemärkelse.

Torgny Lindgren

Har Du myntsmucken?

I MYNTKONTAKT 2/1982 har Ernst Nathorst-Böös publicerat en bild av ett fotografi, vars ram prydes med mynt. Ett dylikt sätt att använda mynt är förvisso originellt och väl värt att uppmärksamma.

Till den åtföljande notisen kan kanske några små kommentarer tillätas. I notisen står: "Under 1800-talets andra hälft uppkom ett tillfälligt mode, där unga flickor utbytte 10-oringar, på vars ena sida man i den avslipade textens ställe låtit ingraveras en signatur eller ett namn". – Bättre än *signatur* borde väl vara *initialer* eller *monogram*? Och *utbyte* kan väl inte vara helt korrekt. Var det inte i stället så, att inte bara flickkamraterna utan också släktingar, ev tjänstefolk – Eva och Na-

taska nederst på ramen? – och varför inte manliga beundrare lät hos silversmeder avslipa myntens ena sida (fö nästan alltid reversen) och iordningställa armband? På fotografiramen finns ju mynt t ex med både "Pappa" och "Mamma". Armbanden torde sedan överräckts som gåva på någon högtidsdag och de ingraverade namnen eller initialerna tjänat som minne av och förteckning över givarna.

Med insamlade, vederbörligen avslipade och graverade, mynt kunde också framställas halsband och klockprydnader – de senare enligt tidens mode inte precis vad vi vanligen menar med "klockkedjor" – alltså med två fästansordningar, både för klocka och knapphål – utan mera

Obs. Ill. 4 återges av utrymmesskäl på s. 163.

N^o

182
-851.

HERRAR Commissarier uti Riksfens Ständers Banco,
behagade låta betala til Sedelhafvaren,
Daler Siörafende

Stockholm den 20 October Anno 1753

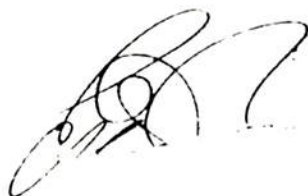
Ducater

Riksdaler

Caroliner

Silfvermynt

Kopp:mynt 10000.00

Ill. 4 (se s. 161)

”klockhängen” eller ”klocklänkar”, med en fästansordning, nämligen för klockan, medan den sammanfogade myntraden tjänstgjorde som ”handtag”. I fråga om halsband och klockprydnader är det rätt tydligt att givarna – eller mottagarna – inte bara varit ungdomar.

På den avbildade fotografiramen har de flesta mynten ett hål borrat, men åtskilliga saknar hål. Man kan ju fundera också över anledningen härtill.

Det kan också nämnas att man i prydnadssyfte avslipade och graveerade inte bara 10-öringar – även om dessa är i särklass vanligast – utan också större valörer: 25-öringar (se mitten över fotografiet!), ibland 50-öringar, t o m någon gång enkronor. Man kunde också använda utländska mynt, t ex norska och danska – den nordiska myntunionen gällde den tid ifrågavarande mode grasse-

rade – ”1800-talets andra hälft” kan nog preciseras till ”1800-talets senare decennier och 1900-talets första” – men även ryska, finska, tyska, engelska etc, ibland blandade med svenska. Man kan också påträffa mynt från äldre tid, som använts tillsammans med samtidens.

Den som skriver dessa rader har på senare år samlat uppgifter från olika håll om smycken, där mynt använts: hängsmycken, broscher, arm- och halsband etc och hoppas så småningom publicera en översikt, med bilder. Jag skulle emellertid vara mycket tacksam för mera uppgifter om myntsmycken, t ex från privata samlare. Det gäller således alla typer av myntsmycken men särskilt sk penningkors från ca 1750 – 1850, hängsmycken eller broscher, gjorda av mynt, ofta med infattning av sk repslinga och försedda med varierande antal av hängen, runda

eller rombformade. Mynten är vanligen svenska, danska eller ryska storvalörer.

Gunnar Sundberg

Mynthandeln TICALEN

Stureplatsen 3

411 39 Göteborg Tel: 031-20 81 11

Köper Säljer Värderar

Svenska och utländska mynt, polletter och övrig numismatika –
Rejäl behandling garanteras.
Öppet fredagar 16–18
lördagar 09–14

Medlem av Sveriges Mynthandlares
Förening

Gustav II Adolf 1632–1982

Trehundrafemtioårsminnet

Samfundet Kungl Myntkabinettets Vänner har med anledning av att den 6 november i år 350 år förflutit sedan Gustav II Adolf stupade i slaget vid Lützen utgivit en av Myntverket präglad medalj om 45 mm. Konstnären är Léo Holmgren (född 1904), som åren 1944–1974 var chefsgravör vid dåvarande Kungl Mynt- och Justeringsverket i Stockholm. Han är en av våra främsta mynt- och medaljkonstnärer – ingen svensk över spädbarnsålder har undgått att ofta – låt vara ovetande – hålla ett av hans verk i sin hand (t ex alla jubileumsmünt 1952–1976, eller alla nickelmynt från 1962, eller 5 kronor 1972–73).

Den äldre och medelålders generationen svenskar lärde sig mer eller mindre frivilligt några årtal ur den svenska historien under sin skoltid, mera sällan kombinerat med ett datum. Till dessa senare hör den 6 november 1632. Gustav II Adolfs död i dimmorna vid Lützen var en av de tilldragelser som inte glömts av eftervärlden och på samtiden gjorde den det djupaste intryck – sorg och bestörtning hos svenskarna och deras allierade, lättnad och glädje i det katolskt-kejsarliga läget.

Redan under kungens livstid utgavs åtskilliga medaljer med hans porträtt, de flesta i Tyskland. Efter hans hjältedöd tillkom ytterligare ett stort antal. Samfundet Kungl Myntkabinettets Vänner följer med sin minnesmedalj en gammal tradition, som även observerats vid tidigare jubileer – 1832, 1894 och 1932.

Beskrivningen av medaljen och översättningen av dess latinska inskrift blir som följer:

Åtsida: · GUSTAVUS · II · ADOLPHUS · SVECORUM · REX medsols längs kanten. I mitten konungens bröstbild i rock med spetsprydd krage, följande den nedre kanten: till vänster där om på fältet NAT[us]/MDXCIV [född 1594] och till höger OB[IT]/MDCXXXII [död 1632]. På armavskärningen till vänster (höger arm) den nedsänkta konstnärssignaturen LH i ligatur [Léo Holmgren]

Frånsida: · CUM · DEO · ET · VICTRICIBUS · ARMIS · [med Gud och de segerrika vapnen] medsols längs övre kanten.

A · SOCIETATE · AMICORUM · REGII · NUMOPHYLACHII · HOLMIENSIS · MCMLXXXII [av Samfundet Kungl Myntkabinettets Vänner, Stockholm 1982]

mitsols längs kanten nedtill, allt nedsänkt; omskriften löper längs ett i förhållande till den övriga medaljytan nedsänkt parti. Mot en bakgrund bestående av i mitten en stad med ringmur, upptill moln och nedtill ett markavsnitt ses Gustav II Adolf en face, iförd rock

med spetsprydd krage, byxor och kragstövlar samt med bälte och svärd, böjande vänster knä; vänster hand håller han på hjärtat och höger utsträckt, blicken riktad mot himlen. På marken till vänster bakom kungen dennes plymprydda hatt. Till höger ovanför avskärningen den nedsänkta konstnärssignaturen som på åtsidan.

Rand: Slät med Myntverkets stämplars.

Till åtsidan har konstnären som huvudsaklig förlaga använt en studie i olja som hans far Wilhelm Holmgren utförde vid sekelskiftet efter en större bild, tillhörig översten, sedermera generalen Alexander Leslie från Skottland. Denne skall ha erhållit porträttet som tack för sina insatser under belägringen av Stralsund och den är målad 1631; ännu på 1930-talet ägdes den av Leslies ättlingar.

Många samtida och sentida beundrare av "lejonet från Norden" har framställt konungens berömda knäfall på Tysklands jord vid ankomsten midsommardagen 1630. Detta skedde på Usedom utanför den bukt som leder in till Stralsund.

Konstnären har här valt att lägga Stralsund i Pommern (som inom några veckor var svensk allierad och sedan blev en besittning, vars sista område avträdades först 1815) i bakgrunden, ehuru staden givetvis inte ligger så nära landstigningsplatsen. Bilden bygger på ett samtida kopparstick.

Han har föredragit denna inledning till kungens mer än tvååriga fälttåg framför en bataljskildring.

Mycket nära landstigningsplatsen, på redan utanför Wolgast, hämtade den svenska flottan sommaren 1633 den stupade kungens kvarlevor.

Medaljen slås i följande upplagor och metaller:

Metall	Diameter	Vikt	Upplaga
Guld 23 karat	45 mm	min 90 g	10
Silver 999/1000	45 mm	min 50 g	600
Brons	45 mm	min 50 g	600

Anm. Silverstämplingen sker enligt svensk förordning med 925, vilket vållar många missförstånd. Därutöver stämplas numera med 999/1000.

Beställningar insändes till:

Myntverket, Box 401,
631 06 ESKILSTUNA
tel 016/12 03 00

Medaljen är avbildad på omslaget (foto: Mats Pettersson, KMK). Priserna framgår av annons på s 179.

Sverige-nytt på tyska

Numismatiska sällskapet i Kassel (Hessen BRD) är utgivare av serien "Beiträge zur Münzkunde in Hessen-Kassel". Turen har nu (i del 9, 1981) kommit till att behandla den från Hessen stammande svenske konungen Fredrik I.

Friedrich Bischoff har författat skriften "Friedrich I.,

ein hessischer Landgraf auf dem schwedischen Thron" (34 s. illustrerad). Bischoff behandlar över Fredrik I slagna medaljer och placerar in dem i deras historiska sammanhang. Skriften innehåller även en medalj- och litteraturlista.

N U F

De Fattigas Wänner

Av Ian Wiséhn

Den 3 maj 1826 skapades Sällskapet "De Fattigas Wänner" (E. W. Dahlgren, Stockholm, Sveriges huvudstad... Stockholm 1897, anger grundandet till 1823), men första protokollet daterar sig till 26 april 1829. Detta Sällskap, som stiftats till åminnelse av kronprinsens, Hertigen av Skåne Carl Ludvig Eugene (Karl XV) födelse den 3 maj 1826, hade till ändamål att lindra det ögonblickliga behovet för de mest nödlidande inom huvudstaden Stockholm. Sällskapet skulle även förse fattiga barn som gick i de allmänna skolorna med kläder. Varje "aktad" medborgare eller medborgarinna, vilken trosbekännelse som helst, kunde bli medlem i Sällskapet. Inträdes- och dekorationsavgift var för "Herrar" 32 Skilling B:co och årsavgiften var densamma. Den ledamot som vid inträdet på en gång erlade 20 R:dr B:co ansågs som ständig ledamot. Sällskapets angelägenheter ombesörjdes av en direktion av sju personer. Med undantag för några särskilt ömmande fall delade man inte ut några pengar utan endast matvaror och andra förnödenheter. Man fick aldrig på en gång dela ut något som var värt mer än 3 R:dr B:co. Innan utdelning av understöd fick ske skulle två ledamöter genom besök hos den nödställda kontrollera att verkligt behov fanns.

Flitigaste givarna var bla medlemmarna ur den kungliga familjen som fram till 1850-talet hade utdelat "130 fullständiga goss- och flickbeklädnader" och 100 famnar ved, förutom penninggåvor. Som julgåvor skänktes barn- och bönböcker till de barn som fått kläder på Oscarsdagen.

Den 5 mars 1832 skapades lagar för verksamheten. Vid samma tillfälle utdelades en mässingsdekoration till ledamöterna. Den hade formen av en krycka med ögla och isytt vitt band att fästas i knapphållet. Det kom protester från ledamöter som menade att man i stället för att skapa en dekoration skulle satsa alla pengar på välgörenhet. Senare under 1800-talet tillkom en medalj (fig. 1) med följande utseende:

Silver, 25×18 (oval), brakteatpräglad (det finns dock exempel på sådana som präglats på vanligt sätt).

Fig. 1. "De Fattigas Wänner" i silver för ledamöter i Sällskapet. Kungl. Myntkabinettet. Foto (liksom följande): Juri Tamsalu.

Fig. 2. "De Fattigas Wänner" i guld, 1861. Kungl. Myntkabinettet. Från Gustaf V:s sterbhus.

Fig. 3. "Carl XV:s Minne" i guld. Tillhört prinsessan Ingeborg, nu i Kungl. Myntkabinettet.

Konstnären okänd. Överst ett molnparti ur vilket solen med strålar tränger fram. I mittpartiet en krycka lagd framför en upp- och nedvänd hög hatt och under denna 18 $\frac{3}{26}$. Utefter nedre kanten: DE FATTIGAS WÄNNER.

Hildebrand, Sveriges och Svenska Konungahusets Minnespenningar, II, Carl XIV Johan, nr 107.

Förutom ett antal av dessa smärre medaljer finns en som Hildebrand ej tagit upp. Denna, som är i guld, 21×27 mm och lagd på en platta, har samma utseende som Hd 107 (fig. 2). Den stora skillnaden är en fastlödd hertiglig krona överst med ring. I motsats till Hd 107 har denna medalj en fränsida med texten: D. XXV. APR./MDCCCXLI i centrum, omgivet av en nedtill med band sammanfogad krans, bestående av tv en lagerkvist, th en eklövskvist.

Den upp- och nedvända hatten kan ses som symbol för ett insamlande av pengar och kryckan som ett tecken på nöd. Som ett hoppfullt inslag tränger solstrålar fram ur de tjocka molnen. Enligt statuterna skulle decorationen visa att bäraren var "den fattiges stöd och renhet af hans afsigter".

Medaljen kan ha tillhört prins Carl, dvs Oskar II:s son som föddes 1861. Den har tillförts Kungl. Myntkabinettet genom Gustaf V:s sterbhus.

År 1949 kallades "De Fattigas Wänner" i stället "Sällskapet för Fil-

antropisk Verksamhet". Vid 125-årsdagen av sällskapet grundande präglades en medalj av Sporrang & Co som påminner om de tidigare (fig. 3).

Den är präglad i guld och mäter 20×16 mm och är oval till formen. Överst ett molnparti med en klart synlig (polerad) sol med strålar och därunder kryckan och hatten samt 18 $\frac{3}{4}$ 26, men nederst längs kanten har texten förändrats till: CARL XV:s MINNE. Bandet är format som en rosett för att bäras av dam. Denna medalj har tillhört prinsessan Ingeborg. Stansen till denna medalj har nu "skrotats" av AB Sporrang.

Samtliga ovan nämnda medaljer har grönt band med lila kanter.

Litteratur: Bidrag till en historik öfver Sällskapet "De Fattigas Vänner" jemte en förteckning öfver Sällskapet år 1882 tillhörande personer, Stockholm 1882, s. 2.

Faleristik! – Vad är det?

I min okunnighet hade jag aldrig hört uttrycket – men så samlar jag inte heller ordnar. Och just om ordenssamlande rör det sig.

I Neuffen vid Stuttgart har man öppnat ett nytt museum, just för ordnar.

Nå, faleristik då? Jo, ordet är hämtat från Tjeckoslovakiet, där samlaren och teoretikern Oldřic Pilc präglade det omkring 1937. Termen härledes från det glänsande metallstycke, med vilket antikens grekiska krigare pryddes sina vapen, hjälmar, bröstplåtar och hästar. Alltså begreppet TO FALARON, pluralis TA FALARA.

Jag tyckte att det kunde vara av intresse för svenska samlare att något litet ta del av en artikel i den tyska tidskriften *Westermanns Monatshefte*, där jag fann uppgifterna i en artikel om Ordnar.

Nu vill jag i min eminenta okunnighet känna andra intresserade på pulsen: Har vi under begreppet numismatik andra termer för sedel-, mynt-, pollettstudier etc?

Säkert är många med mig osäkra på denna punkt. Eller har ni något att bjuda på?

Varför inte skriva några rader till Myntkontakt och dela med sig av kunskaperna i så fall.

K. C.

Dykeri- och bärgningskompaniets belöningsmedalj

Bror Emil Hildebrand nämner i sitt arbete *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar* etc., II, Sthlm 1875, s. 299, att ett 1802 privilegierat dykeri- och bärgningskompani efter tolv års verksamhet 1814 erhöill kungl. maj:ts tillstånd att utdela en belöningsmedalj. Hildebrand beskriver medaljen under Karl XIII nr 41 på följande sätt:

"Åts. DYKERI OCH BERGNINGS COMPAGNIET. En dykreklocka med Sveriges trekönta sköld på sidan och under klockan ett gallradt bottenplan hängande i tre kejor.

Fråns. FÖR TROGEN OCH NITISK TJENST. i 3 rader.

Diam. 13 lin. (10:e storl.). Grav. af C. Enhörning."

Därjämte meddelar Hildebrand, att medaljen skulle "bäras av sjögrönt band med svarta kanter".

Denna medalj (se bilden härintill) torde inte ha utdelats i något större antal. Trots idogt excerperande i gamla tidningslägg har undertecknad inte träffat på mer än en enda notis om en utdelning, nämligen den här återgivna, som står att läsa i Post- och Inrikes-Tidningar för den 19 augusti 1825:

"De silfver-medaille, som med kongl. maj:ts nådigste tillstånd Dykeri- och BergningsCompagniet behagat tilldela strandfogdarne i Strömstads district *Andreas Johanssen* i Lossgård och *Jacob Johanssen* på Udden, att i sjögrönt band med svarta kanter bäras på bröstet till en belöning för den rådhighet och det nit, hvarmed de räddat besättningen på förolyckade norska skeppet Prins Christian Wilhelm, fördt af capitainen Römer, blefvo till dem d. 26 sistl. junii med vanlig högtidlighet öfverlemnade af Chr. Linderot,

kyrkoherde i Qville."

Notisen bekräftar Hildebrands uppgift om bandfärgen. Vi får också veta, att medaljerna skulle bäras på bröstet; eftersom det var fråga om medaljer i 10:e storleken, var det i och för sig inte uteslutet, att de skulle bäras om halsen.

T.L.

Dykeri- och bärgningskompaniets belöningsmedalj. Gravör Carl Enhörning. Beskriven av B. E. Hildebrand Karl XIII nr 41. I Kungl. Myntkabinetet. Foto: J. Tamsalu.

Kungl Myntkabinetet

Statens museum för mynt-, medalj- och penninghistoria

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm
(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Basutställningar: Svenska mynt från alla tider; svenska besittningar (tillfälligt stängd); världens mynt; medaljkonstens historia och svensk historia i medaljform. Tillfälliga utställningar: Antika mynt med andra ögon Obs! Utställningen speciellt tillrättalagd för synskadade. Från 5 nov.: Gustav II Adolf 1632-1982.

Museet:
Tisdag-söndag 11-16
Måndag stängt
Besökstid: tisd 13-16
Postadress: Box 5405,
114 84 Stockholm
Tel: 08-630770

EN FELAKTIGT BESKRIVEN KARL XII-MEDALJ

Av Anders Ringberg

Medalj av J R Engelhardt över freden mellan Danmark och Sverige i Traventhal 1700. Silver. Foto B Ahlström Mynthandel AB. Privat ägo.

Vid B Ahlströms 24 auktion, 24–25.10.1981, utropades under nr 1616 en Karl XII-medalj, vilken katalogförfattarna beskrev som präglad 1701 i Stettin av J R Engelhardt i anledning av konungens segrar mot sina fiender; de hänvisar till B E Hildebrand, *Sveriges och svenska kungahusets minnespenningar...*, del I, Sthlm 1874 (i fortsättningen förkortad Hild.), nr 59–62 (riktigare vore 63) och L Forrer, *A biographical dictionary of medallists*.¹

Enligt mitt förmenande är detta ej riktigt, utan medaljen är slagen till minne av freden i Traventhal den 18 augusti 1700. Gravören är helt säkert Johann Reinhold Engelhardt, död 1713 i Stettin, dock tidvis verksam i Schlesien, närmare bestämt i Breslau. Om den präglades i Stettin eller i Breslau går ej med säkerhet att fastställa, och då det ju rör sig om ett privatarbete speglar präglingsorten ej så stor roll, tycker jag.²

Varför freden i Traventhal och vad var det för en fred? För det första ser man vid betraktandet av medaljen att den är präglad 1700, årtalet finns att läsa i åtsidesomskriftens MDCC och för det andra läser man i texten... ES IST FRIEDE..., följaktligen en medalj över en fred slutet 1700. Frånsidans tre kronor kan ju eventuellt hänvisa

till Sverige, men som lilla riksvapnet är de felaktigt graverade och borde alltså syfta på annat, exempelvis de tre stater som slöt freden. Under året 1700 förekom bara en fred tre stater emellan, nämligen den i Traventhal den 18 augusti mellan Sverige, Holstein-Gottorp och Danmark. Vare sig Hild., Forrer, Hutten-Czapski eller Dr Gaettens betvivlar dess svenska anknytning. Så skriver Forrer i sitt supplement: "Peace of Traventhal..." (detta har ej observerats i Ahlströms katalog). Hutten-Czapski: "Médaille frappée en mémoire de l'alliance entre la Pologne, la Russie et le Danemarck contre Charles XII...". Dr R Gaettens, innehavare av den förnämliga firman A Riechmann & Co., Halle/Saale, säger i sin auktion 36, Slg. Striebold (den största specialsamling Schlesien), 15 juni 1926, nr 2239: "Auf den Kampf Schwedens gegen Russland, Polen und Dänemark...". Följaktligen en medalj slagen till minne av freden i Traventhal den 18 augusti 1700 mellan Sverige och dess bundsförvant Holstein-Gottorp å ena sidan och som förlorande part Danmark å den andra.

Oumbärliga Nordisk Familjebok, i detta fall 4:e upplagan 1955, säger: "Traventhal, ort i Schleswig-Holstein, vid Trave, 20 km v om

Lübeck. – I T. slöts i augusti 1700 fred mellan Danmark och Karl XII's bundsförvant i Stora Nordiska kriget, Holstein-Gottorp."

I korta drag är den historiska bakgrunden följande: den 20 juni 1689 medlade kejsaren tillsammans med Brandenburg och Sachsen mellan Danmark och hertigdömet Holstein-Gottorp till den så kallade Altonaer Vergleich, i vilken hertigens rättigheter och suveränitet till och över sitt land fastställdes och tidigare regering och kontrakt giltigförklarades. Danskarna var därmed ej fullt införstådda, utan Christian V försökte snarast efter den unge hertigen Frederik IV's trontillträde år 1694 bryta sig ur bestående fördrag och förena hertigdömet med Danmark. Han vägrade erkänna hertigens rätt till tronen, hållandet av egna trupper och befästningar samt det viktigaste – slutande av förbund med andra stater riktade mot Danmark. Sverige var Gottorps bundsförvant, de båda härskarna svågrar. Den 25 augusti 1699 dog Christian V av Danmark och efterträddes av Frederik IV, som ganska snart slöt ett förbund med Polen och Ryssland mot Sverige och Gottorp; därigenom bröt det Stora Nordiska kriget ut. I mars angrep Danmark hertigdömet och erövrade Husum samt Schleswig, däremot lyckades man ej intaga Tönningen. Allom bekant landsteg Karl XII sommaren 1700 på Själland ("detta skall händanefter bli min musik") för att undsätta Gottorp. Härigenom tvingade han Danmark till snar fred, vilken slöts i den lilla orten Traventhal, på danska Travendal. I fredsslutet fastställdes bland annat hertigens fulla rättigheter och tvangs Danmark dra sig ur förbundet mot Sverige. Det stora nordiska kriget fördes sedan främst på rysk och polsk mark fram till Karls död 1718 i Norge.

Den unge hertigen av Gottorp Fredrik IV hade den 2 juni 1698 förnämligt med Karl XI:s äldsta dotter Hedvig Sofia och blev följaktligen svåger till Karl XII. Mången läsare erinrar sig säkert kapitlet "Trontagaren" i Heidenstams *Karolinerna*, i vilket en livfull bild ges av de bägge unga furstarna. Efter kriget mot Danmark och den goda freden lämnade hertigen sitt land för att följa sin svåger på dennes fälttåg mot tsar Peter. Med stor tapperhet deltog han vid Narva och Düna. Som kavalleribefälhavare ljöt han hjältedö-

den i slaget vid Klissow den 9 juli 1702, det första slag Karl XII på ett mäterligt sätt självständigt ledde och planerade.

Som ett kuriosum kan nämnas, att två anfäder till berömda numismatiker deltog som officerare vid Konungens (Svea) Livgarde i slaget, nämligen Appelgren och Snoilsky.

Slutomdöme: medaljen hör ej hemma som nr 63 i ordningsföljden hos Hildebrand, utan den borde föras omedelbart efter Hild. 35, också den en medalj av J R Engelhardt över freden i Traventhal den 18 augusti 1700.

NOTER

1. Sedan detta skrevs har samma medalj – men ett annat exemplar – genom en tillfällighet kommit att försälgas som nr 1616 på Ahlströms auktion nr 25 våren 1982; även den har samma katalogisering.

2. Uppgifterna om Engelhardts huvudsakliga verksamhetsort varierar. Forrer uppger (band II), att han "... afterwards resided at Breslau", men i sitt supplement (1923) finns ett uppenbart fel bland de mera precisa formuleringarna: "Medalister in Breslau 1690–1693; mentioned in 1689 as former Mintmaster in Sweden; settled at Stettin in 1666 (!), where he died in 1713." Är 1666 feltryck för 1693 eller 1696? Dr. Gaettens skriver 1926 i Sammlung Striebold (den bästa med Schlesiens mynt och medaljer): "... arbeitete Ende des Jahrhunderts in Breslau, gestorben 1713 zu Stettin." Ossbahr stöder sig väl främst på Forrer när han (s 31) uppger, att E. flyttade 1696 till Stettin. Präglingssorten är som ovan sagts inte så viktig, även om jag nog lutar åt Stettin.

Myntfynd i abborre

Som ett tillägg till "Myntfynd från Östergötland", som under våren publicerades i Kungl myntkabinetets och Numismatiska institutionens regi, kan följande märkliga historia berättas.

Då Matilda Larsson, Borenslund, en morgon år 1889 rensade en knappt 3 kg tung abborre, fann hon i den en vid ryggen fastvuxen dukat från Gustav III:s regeringstid. I samma fisks mage hittade hon en bottenlös, med upphöjd guldkant försedd fingerborg märkt: C.-C.D. 1823. Fingerborgen var fint arbetad och välbehållen.

Denna notis finns att läsa i Wedbergs klippsamling som förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), Stockholm.

IV

En notis från Säter

"Här [dvs Säter] har fordom i Gust. Adolfs tid var[it] myntverk som sedermera blev flyttad til Avestad, och slogos här kopparpengar. Här i orten eller staden voro ännu gängse gamla halförar som här voro slagne men gälde folket här emellan för 1 öre Silfvermynt. Här äro ock slagne plåtar och i synnerhet såsom rare 24 d^{rs} plåtar af hvilka en ännu conserveras i kyrkjan och väger lika mot 6 sexdaler plåtar.

Af inspector Åman fick jag ett stycke utslagit koppar som hade 3 präglar af en creutzer som Gust. Adolph hade til skiljemynt i tyska kriget. Detta kopparstycke var funnit i backen för par år sedan då der begyntes af grafvas undan til nu varande plåtverk."

Denna notis kommer från Anders Tidströms resa i Dalarna 1754 (*Dalarnas hembygdsbok* 1955). I all sin korthet är den utomordentligt intressant. Att 1 öre S M på 1750-talet vägrade lika mycket som ½ öre 1627–1631 är klart – 14,2 samt 14,1 g – men att dessa halvören dröjt kvar i cirkulationen är nog en nyhet för de flesta även om ett i 130 år kvadrö-

jande mynt ej är en absurditet (i utlandet såväl som i Sverige finns exempel på långa perioder). Påståendet att plåtmynt skulle ha präglats i Säter låter däremot otroligt. 24-dalersplåtar är detsamma som 8 daler S M. Den förstnämnda beräkningen är enligt tidens (Tidströms) sätt att räkna i daler kopparmynt. Nu vägrade åttadalererna före 1660 14,5 kilo, därefter drygt 12 kilo och slutligen efter 1681 nära 11 kilo. Sex 2-dalersplåtar (6 daler K M), enligt 1715 års förordning, väger å andra sidan cirka 9 kilo. Tidström har alltså räknat fel; några 8-dalersplåtar kan ha funnits i kyrkan – nu gör de det ej – men aldrig tillverkade i Säter.

Intressant är också notisen om de ej utstansade creuzermynten. Sådana tenar är ju välbekanta från valsverkstiden och en creuzerten förvaras sedan länge i Kungl Myntkabinettet. Det är emellertid inte samma, eftersom den bara omfattar två exemplar. Var finns den med tre? Kanske någon läsare sett den!

Ernst Nathorst-Boös

Outstansad kopparten från kreuzermyntningen i valsverk i Säter 1632 (tyvärr ej den av Tidström omnämnda). Kungl Myntkabinettet. Foto Juri Tam-salu.

En Krimkrigsmedalj med nordisk anknytning

Av Ian Wiséhn

Krimkriget, som egentligen var ett led i de sekelgamla rysk-turkiska tvisterna, började med att ryska trupper i juli 1853 överskred Prut. Storbritannien och Frankrike intog från första stund en pro-turkisk hållning. Sverige-Norge och Danmark utfärdade i december 1853 likalydande neutralitetsförklaringar. De innebar främst att nästan samtliga skandinaviska hamnar skulle vara öppna för alla främmande örlogs- och handelsfartyg. Ryssarna var på goda grunder misstänksamma mot denna neutralitet men var nödsakade att godkänna den.

Kriget utbröt 1854 mellan Frankrike, Storbritannien och Turkiet på ena sidan och Ryssland på den andra. Många berömda slag följde: Alma, belägringen av Sevastopol, intagandet av Malakoff, Balaklava, Inkerman m fl.

I Sverige var vida kretsar missnöjda med att kriget fördes borta i fjärran land. Oscar I ansåg att man angrep "jättens lilltå" i stället för hans "strupe", som var Sankt Petersburg. Västmakterna försökte dock att locka fram Oscar I på arenan genom att under sommaren 1854 uppträda i Östersjön med en brittisk flotta, som senare förstärktes med en fransk eskader. I augusti landsteg en fransk armékår på Åland, där Bomarsunds fästning erövrades och sprängdes i luften. En ny flottexpedition 1855 ledde till en fruktlös bombardering av Sveaborg och att stora delar av Helsingfors förstördes. Den fransk-brittiska insatsen var föga imponerande och röster höjdes inom affärskretsar om att kriget slörde handeln mellan Sverige och Ryssland. År 1855 slöts mellan Sverige och västmakterna den sk novembertraktaten som skulle säkra Sveriges gränser. I januari 1856 accepterade Ryssland västmakternas freds villkor. För Sveriges del innebar freden att Ryssland förband sig att ej befästa Åland.

"The Baltic Medal", som tillkom 1856, utdelades till besättningarna på de brittiska örlogsfartygen i Östersjön samt till en mindre styrka ingenjörstrupper som fanns ombord på flaggskeppet. På den brittiska sidan deltog nittioåtta fartyg, vilket

"The Baltic Medal", 1856. Foto Juri Tamsalu KMK

innebär att medaljen är ganska vanlig. Data om medaljen: Tillverkad i silver, mäter 36 mm i diameter och konstnärer är W Wyon (åts) och L C Wyon (fråns). Den förstnämnde tillhörde Royal Artillery.

Åtsidan: Drottning Victoria med diadem, Halsbild, vänster profil, vid halsavskärningen, W. WYON R. A., omskrift: VICTORIA [] REGINA.

Frånsidan: Britannia sittande på ett stenblock och i höger hand hållande en treudd. Framför stenblocket en komposition bestående av en skeppskanon med kulor, två korsande fanor med en krona över. Till vänster om Britannia fästningen Bomarsund och till höger Sveaborg. Överst i halvcirkel: BALTIC.

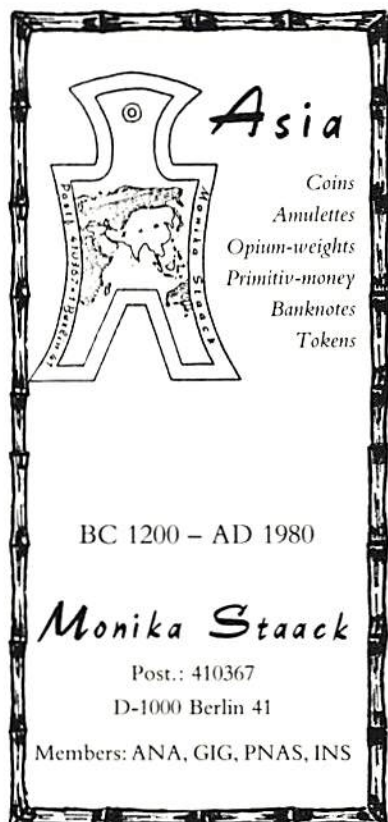
I exerguen: 1854-1855 samt nederst L. C. WYON.

Ornamenterad (bladsmyckad) bäransordning; bandet är gult med blå kanter och är ca 30 mm brett. Medaljen tillverkades i två tjocklekar.

Litteratur:

Lawrence L. Gordon, *British Battles and Medals*, 1962, s. 176-178.
Taprell Dorling, *Ribbons & Medals, Naval, Military, Air Force and Civil*, 1956, s. 64.

Augustus Steward, *The ABC of War Medals and Decorations*, 1915, s. 151.

Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte 1982

Årsmötesdeltagare samlade på trappan framför Smålands Museum. Foto: Stig Thornström.

Ordinarie årsmöte ägde rum lördag-söndag 8-9 maj i Växjö. Värends Numismatiska Förening (VNF) och Växjö kommun stod för värdskapet och fina arrangemang.

Lördagen inleddes med bussfärd ut genom Växjö kommun till Osaby herrgård där årsmötesdeltagarna bjöds på lunch av kommunen. Under färden berättade omväxlande landsantikvarie Lars Thor och kommunalfullmäktiges vice ordförande Sven Löfqvist om Växjös och trakten historia och sevärdheter. I samband med lunchen överlämnades som tack till kommunen en Rasmussonmedalj i silver med randskrift.

Nästa programpunkt var ett besök på Smålands Museum där först Gunnar Sundberg visade och berättade om Vexjö Gymnasii Myntkabinett, som har sina lokaler i museet, varefter Lars Thor informerade om glasutställningen. Deltagarna kunde så själva bese de vackra föremålen på egen hand. Efter besöket på museet promenerade deltagarna till kyrkogården, där minnet av två förgrundsfigurer i skapande och vårdande av ovan nämnda myntkabinett, lektor Samuel E Melander och adjunkten Gustav H Rundqvist, hyl-

lades med minnesord och kransnedläggning på deras gravar.

Årsmötesförhandlingar hölls i Sparbanken Kronans lokaler som välvilligt ställts till förfogande.

Till mötets ordförande valdes G Bergenstråhle och till sekreterare Torbjörn Sundquist. Minnet av under 1981 avlidna medlemmar hyllades med en tyst minut.

Styrelsens och revisorernas berättelse föredrogs varefter styrelsen beviljades ansvarsfrihet.

Frank Olrog och Madeleine Greijer, vars mandatperioder utgick vid årsmötet, omvaldes på 3 år.

Till den vakanta styrelseposten, till vilken kassaförvaltarssylan knyts, hade ej någon kandidat framkommit. Valberedningen fick årsmötets uppdrag att snarast finna lämplig person till uppdraget.

Fyra styrelsesuppleanter valdes på 1 år. Herrar suppleanter Stefan Bakos och Göran Wahlqvist hade avböjt omval på grund av bristande tid. Efter konstituerande sammanträde har styrelsen följande sammansättning.

Ordinarie ledamöter:
Göran Bergenstråhle ordförande

Frank Olrog vice ordförande
och auktionskommissarie
Torbjörn Sundquist sekreterare
Madeleine Greijer program-
sekreterare

Yngve Almer
Kotti Chave
Vakant (kassaförvaltare-
befattningen upprätthålls tillsvidare
av Nils-Uno Fornander)

Suppleanter:
Anders Frösell (omval)
Torbjörn Lind (omval)
Rune Rodeham (nyval)
Lennart Wallén (nyval)

Till valberedning valdes:
Lars O Lagerqvist (omval)
Rolf Sjöberg (omval)
Bjarne Ahlström (nyval)

Till revisorer valdes:
Hans Henriksson (omval)
Nils-Uno Fornander (omval)

och till ny revisorsuppleant efter Gunnar Sundberg, som avsagt sig omval, valdes Bertel Tingström.

Årsavgiften fastställdes till 125 kr och inträdesavgiften till oförändrat 60 kr; motsvarande avgifter för ju-

niorer fastställdes till 60 resp 30 kr.

Följande belöningar utdelades:

Föreningens förtjänstmedalj i silver till NILS-UNO FORNANDER för hans förtjänstfulla insatser inom föreningen, främst som kassaförvaltare, sekreterare och bibliotekarie.

Föreningens Elias Brennermedalj i silver till BERTIL WENNSTRÖM för en förnämlig samlar- och forskargärning speciellt beträffande Karl XI:s mynt.

Stipendium ur Nils Ludvig Rasmussons stipendiefond och Rasmusson-medaljen i brons med randskrift till IAN WISEHN för talrika artiklar i MYNTKONTAKT, främst om medaljer, samt arbeten med fyndpublikationer.

Föreningens medlemsnål i förgyllt silver till GUNNAR KARLSSON, Hjo, för 40-årigt hedersamt medlemskap.

Efter utdelandet av belöningar förklarade ordföranden årsmötesförhandlingarna avslutade. Lars O Lagerqvist höll därefter ett mycket uppskattat föredrag om "Myntfynd i Småland".

En liten myntauktion omfattande ca 100 utropsnummer avhölls till sist

under ledning av Frank Olog.

Ett 30-tal deltagare avnjöt i Sparbankens restaurang som avslutning på lördagens program gemensam middag. Vid supén tackade ordförande G Bergenstråhle för det gångna verksamhetsåret och önskade en glad sommar. Till ordföranden i VNF fd bankdirektör Karl Haeffner-Flodman riktade Bergenstråhle ett stort tack för att SNF fått möjlighet att förlägga sitt årsmöte till Växjö, och som bevis på föreningen tack överlämnades en Rasmussonmedalj i silver.

Till adjunkt Gunnar Sundberg som från VNF haft huvudansvaret för planeringen och genomförandet av arrangemangen vid årsmötet överräcktes med ett stort tack en Rasmussonmedalj i brons.

Söndagens förmiddag ägnades åt Emigrantmuseet där föreståndaren docent Ulf Beijbom entusiastiskt berättade om institutionen och dess olika verksamhetsområden. Som sista programpunkt på ett mycket välorganiserat och välkomponerat årsmöte var inlagt ett besök vid Kronoborgs slottsruin.

T.St.

Ryska myntimitationer från Fabergé

Mynt i dekorativ användning kan påträffas i många olika former; ofta utgöres dessa inte av originalmynt utan av efterbildningar. Detta är t ex fallet med några s k *vodkackarki*, dvs vodkaglas, som tillverkats av den berömda juvelerarsläkten Carl Fabergé i S:t Petersburg. Här är det handtaget till vodkaglaset som utgöres av en avbildning av Elisabeth av Ryssland rubelmynt. På åtsidan ser vi kejsarinnans porträtt och på fransidan den ryska dubbelörnen. Omskrifterna på såväl åts- som fransidan sammanfaller med originaltexten på mynten. De upphöjda porträtten och vapenbilderna samt texterna är i guld, botten i röd emalj. Totala höjden på glaset är 4,5 cm och "mynten" ca 2 cm i diameter.

De salubjöds i juni hos Sotheby i London, är sex till antalet och det uppskattade försäljningspriset rörde sig om mellan £15 000 och £20.000. (I själva verket såldes de för £18.000.)

Ernst Nathorst-Böös

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan ett par år etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 19 företag i åtta olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförfalskningar – Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlströms Mynthandel AB
Kungsgatan 28, Box 7662
103 94 Sthlm 7, tel. 08-14 02 20

Yngve Almer Mynthandel
Storgatan 49, Box 2068
700 02 Örebro, tel. 019-13 50 61

Amneklevs Mynthandel
Skolgatan 20, 602 25 Norrköping
tel. 011-10 29 50

Hirsch Mynthandel AB
Malmskillnadsgatan 29
111 57 Sthlm, tel. 08-11 05 56

Karlskrona Mynthandel
Hantverkaregatan 11
371 35 Karlskrona, tel. 0455-813 73

Malmö Mynthandel AB
Kalendegatan 9, 211 35 Malmö
tel. 040-11 65 44

Mattssons Mynthandel
Kungsängsgatan 21B
753 22 Uppsala, tel. 018-13 05 54

Mynt & Medaljer HB
Sveavägen 96, Box 19507
104 32 Stockholm, tel. 08-34 34 23

Myntet i Malmö
Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel. 040-12 99 30

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel. 08-62 62 61

Norrälje Mynthandel AB
Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrälje, tel. 0176-168 26

Myntaffären Numis
Kasernorget 6, Box 2332
403 15 Göteborg, tel. 031-13 33 45

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel. 033-11 24 96

Peo Mynt & Frimärken AB
Drottninggatan 29, Box 16 245
103 25 Sthlm, tel. 08-21 12 10

Strandbergs Mynt & Frimärkshandel AB
Arsenalsgatan 8, Box 7377
103 91 Sthlm, tel. 08-20 81 20

Svea Mynt & Frimärkshandel AB
Stureplan 4, Box 5358
102 46 Sthlm, tel. 08-14 46 40

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel. 031-20 81 11

R. Uppgrens Mynthandel
Renstiernasgatan 29, Box 11 080
100 61 Sthlm, tel. 08-44 82 81

Håkan Westerlund Mynthandel AB
Wasagatan 42, 111 42 Sthlm
tel. 08-11 08 07

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19507, 104 32 Stockholm, tel. 08-34 34 23

RECENSIONER

*Brita Malmer och Ian Wiséhn: Sve-
riges Mynthistoria. Landskapsin-
venteringen 1. Myntfynd från Öster-
götland. Göteborg 1982. Utgiven av
Kungl. Myntkabinetet och Numis-
matiska Institutionen. ISBN 91-
7192-514-7. 91 s. inkl. 10 kartor och
34 illustrationer. Pris 50:–*

Redan 1830 publicerade J.G. Liljegren (Strödda anteckningar om fynd i svensk jord. Vitterhetsakademiens handlingar 13) en förteckning över främst myntfynd som titeln till trots avsåg att kortfattat redovisa för alla då kända dylika från Sverige. Att idag försöka sig på att ge ut en motsvarande förteckning i ett sammanhang skulle i praktiken vara en omöjlighet med tanke på den enorma mängd fynd som har gjorts sedan 1830. Den nu påbörjade serien kommer därför att publicera fynden landskapsvis, något som vad jag kan påminna mig endast skett vid två tillfällen tidigare, då först J. Werner (Mynt funna i Westergötlands jord. Lidköping 1879) och sedan H. Widen (Myntfynden i Västergötland. Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift 4, 7/8, 1934) behandlat samtliga av dem kända fynd från Västergötland. Av landskapsvisa fyndförteckningar som behandlar en viss tidsperiod (tex vikingatid) finns det ju däremot ett stort antal.

Första häftet i den nya serien omfattar Östergötland och upptar 171 fynd med sammanlagt mer än 50 000 mynt, varav hälften faller på det antalsmässigt största svenska fyndet över huvud taget, funnet 1786 på Brunnsgården i Styra sn. På några inledande sidor ger författarna översikter och intressanta detaljer som behandlar olika aspekter på myntfynden. Tio kartor redovisar sockenindelningen och fyndens utbredning, dels totalt och dels fördelat på olika tidsperioder. För en av de senare kan man ställa sig frå-

gande till beteckningen "járnålder", eftersom denna term normalt ju även innefattar vikingatid. En bättre beteckning i framtiden borde här vara "romersk järnålder" (0–400) resp "folkvandringstid" (400–800) beroende på vilka mynt som avses. Ologiskt är det också att en karta visar vikingatida fynd med ädelmetall trots att tio av dessa fynd inte finns med i fyndförteckningen, eftersom de inte innehåller några mynt. Här kan man efterlysa en viss konsekvens så att fynden med enbart ädelmetall redovisas separat. I detta sammanhang får jag även vända mig mot dateringen av vikingatiden till ca 800–1050 (dvs efter arkeologisk modell) som görs på s. 75 (på s. 18 anges den till ca 800 – slutet av 1000-talet), eftersom begreppet vikingatid inom numismatiken omfattar en längre period, genom att fynden behåller vikingatidskaraktär till frammot 1100 på fastlandet (de därpå följande 50–75 åren är helt höljda i dunkel) och till ca 1140 på Gotland. Detta får även konsekvenser för dateringen av medeltiden som anges till ca 1050–1520 på s. 75 och till ca 1100–1520 på s. 18.

I själva fyndförteckningen är fynden ordnade i bokstavsordning efter socknar. Då de flesta fynden är kända under ortsnamnet kan detta leda till en del letande eftersom det inte finns ett ortregister, något som man skulle önska sig i framtida häften. Däremot finns en mycket användbar sammanställning över fyndens innehåll efter tidsperioder, vilket är till stor hjälp när man letar efter tex vissa typer av fynd.

För varje fynd redovisas relevanta fakta på ett enhetligt sätt med ortsnamn, inventarienummer, fyndår, fyndtyp med angivande av äldsta eller yngsta mynt, antalet mynt, fyndomständigheter, beskrivning och litteraturhänvisningar. Av förklarliga skäl kan inte de större fyn-

den beskrivas i detalj, men man får en översikt som i de flesta fall är fullt tillräcklig. Var man saknar är en uppgift om mynten i fynden är bevarade eller helt eller delvis skingrade, eftersom det inte alltid framgår av beskrivningarna.

Beträffande ett fynd från Viby kyrka (nr 144, fynd II) anges att närmare fyndomständigheter är okända, vilket inte stämmer eftersom de redovisades när mynten skänktes till KMK och får då här upprepas. Enligt upphittaren Erik Höggkvist påträffades de 14 mynten när kyrkan restaurerades 1934.

Författarna verkar inte ha utnyttjat B. Thordemans sammanställning över Nordens offentliga myntsamlingar i Nordisk Numismatisk Årsskrift 1937, där fynd som förvaras i mindre museer ofta nämns. Detta har för Östergötlands del medfört att de 52 mynt som hittades vid rensningen av S:t Ragnhilds källa i Söderköping 1936, och som förvaras i S:t Ragnhilds Gille, inte kommit med i förteckningen.

Häftet avslutas med förklaringar och förkortningar, mynträkning, mått och vikt, en fyllig litteraturförteckning, en engelsk summary och ett antal bilder på mynt funna i Östergötland.

De anmärkningar som framförts ovan ska inte förta det allmänna mycket positiva intryck man får av Östgotavolymen som – liksom sina framtida efterföljare – kommer att vara en guldgruva och ett ovärderligt hjälpmedel för alla intresserade och den kan varmt rekommenderas. Det är med spänning man inväntar nästa häfte i serien, som ska behandla myntfynden från Ångermanland. I förordet utlovas även en parallell serie som behandlar myntsamlingarna i resp. landskap och även här kommer det första häftet att behandla Östergötland.

Kenneth Jonsson

Numismaattisia Tutkimuksia. Studia Numismatica. Utgiven av Suomen Numismaatikoliitto r. y. (Finlands Numismatikerförbund r. f.). PL 895, SF-00101 Helsinki 10. 172 s., inb. ISBN 951-99323-4-8. Helsinki-Seinäjäki 1982. Pris inkl.

porto 107 fmk. Kan erhållas bekvämast genom att beloppet insättes på finskt postgiro 4052 45-2 (Finlands Numismatikerförbund).

Finlands Numismatikerförbund grundades 1970 och övertog samt utvidgade 1972 en i Södra Österbot-

ten 1965 grundad tidskrift, Numismaattikko. Den utkommer sex gånger om året och har vunnit allmän uppskattning för sin mångsidighet.

För att kunna publicera längre artiklar med olika forskningsresultat beslöt förbundet för flera år sedan

att utge ett samlingsverk, som nu föreligger färdigt och som det har all heder av. Fem finska och en svensk författare har deltagit med ämnen, som de själva fått välja. Svenska läsare till upplysning vill rec. meddela, att de bidrag som skrivits på finska (tre av studierna) har sammantattats på engelska och de som är på svenska har dylika på såväl finska som engelska. Förordet är på alla tre språken.

Den första uppsatsen är av *Tuuka Talvio* (välkänd även för bidrag i MYNTKONTAKT/SNT): *Roman rahoja Monrepos'sta* (Roman coins from the Monrepos Manor) och behandlar en romersk myntsamling, en gång tillhörig L. H. von Nicolay (död 1820) och tillsammans med andra samlingar och själva gården 1915 skänkta av en ättling till Helsingfors universitet (denna gård, nära Viborg, ligger numera på sovjetiskt område).

Patrick Bruun, känd forskare med senromersk numismatik som specialitet, skriver om *Kejsarporträtt och forskningsproblem*, särskilt tetrarkperioden (284–311) samt illustrerar till sist utvecklingen av Konstantin den stores porträtt från 306 till 337.

Hannu Männistö presenterar i *Kaarinan Lemun ropokätkö*, (A hoard of quarter öres from Lemu in Kaarina) ett skattfynd påträffat 1916 i Sankt Karins (Kaarina) i sydvästra

Finland nära Åbo och sannolikt nedlagt under oroligheterna 1594/95. Det yngsta myntet är från 1594. Skatten består av låga nominaler: av de 2 354 silvermynten är inte mindre än 2 994 svenska fyrkar (1/4 öre). Även om Johan III:s värsta inflationsmynt är föga företrädda är skattens totala värde inte så högt; förf. har beräknat det till 7 1/2 daler eller 30 mark. Med hjälp av "Thor-demans lag" har han gjort en ungefärlig beräkning av utmyntningen under de år under 1570- och 1580-talen, då mynträskenskaper saknas. En viss revidering av uppfattningen om raritetsgraden för 1/4 ören har också gjorts, men i huvudsak stämmer den jämfört med gängse kataloger (tabell 3).

Oscar Nikula har återvänt till en period han tidigare behandlat med sin *De fahnehjelmska sedlarna och 1792 års riksdag*. Den gäller inte minst de beryktade förfalskningar, som kapten mechanicus Charles Apelquist (här stavat Appelqvist) tryckte i "fabriken" på Drottningholm och som Gustav III:s före gästling greve A. F. Munck spred ut, delvis med hjälp av juden Aaron Isaak. Den senare handlade i god tro, så även Apelquist; skulden kom att falla på Munck, som aldrig ville ange vem som gett honom sedlarna. Kungens delaktighet i denna affär kommer aldrig att kunna bevisas, menar förf., men han kan inte heller

rentväs från misstankar. Munck blev efter kungens död landsförvisad.

Torgny Lindgren, den ende medverkande från Sverige, har skrivit sitt bidrag på finska: *Ruotsin seteleissä käytetytstä suomen kielsestä* (Denominations in Finnish on Swedish bank notes). Ämnet om finska språket på de svenska sedlarna (från 1748) har han tidigare behandlat i ett par svåråtkomliga skrifter. Artikelnen är mycket välillustrerad.

Tom Bergroth, framstående ordenskännare, behandlar *S:t Georgs-orden – en rysk militärorden på 1700-talet*. Efter en inledning om det moderna ordensväsendets uppkomst och om ordnar i Ryssland före Katarina II redogör han för stiftandet av denna utmärkelse, analyserar dess statuter, administration, förläning osv., allt välillustrerat, delvis med förf:s egna foton. Intressant är, att Paul I – som hatat sin mor – inte delade ut S:t Georgsorden men att den återupplivades av sonsonen Alexander I för att sedan existera fram till 1917 som Rysslands förnämsta militärorden, ja med vissa förändringar utdelades den så sent som 1922.

Finlands Numismatikerförbund gratuleras till den intressanta skriften, som förhoppningsvis får efterföljare.

LLt

Karl XI:s Göteborgshalvöre än en gång

I MYNTKONTAKT 1978:4, s 108 –9 skrev Marek Klibański om ett halvöre 1610, slaget i Göteborg, vilket ej finnes nämnt i nyare standardverk över svenska mynt. Det Göteborg som myntet syftar på anlades 1608 på norra stranden av Göta älv men fick ej lång varaktighet. År 1611 brändes det ned av danskarna. Dock hann man slå en del mynt av olika valörer, vilkas utgivande reglerades av en myntordning 3 januari 1609 samt kungliga brev 4 april och 16 augusti samma år. Bland de valörer man avsåg att låta slå nämnes ej 1/2 öre. Dock torde det i Uppsala universitetets myntkabinett bevarade exemplaret, hittills det enda kända, vara äkta. Över dess tidigare historia kan här något mer ljus kastas.

I ett par interfolierade exemplar av C R Berch, Beskrifning öfver Svenska Mynt och Kongl. Skådepenningar... 1773, förvarades dels i

Uppsala universitetsbibliotek (Hskr. Z 15) dels i dess myntkabinett, finnes jämte andra handskriftliga tillägg detta mynt omnämnt följt av en notis: "Silfverstolpes kab.". Anteckningarna, som tveklöst kan konstateras vara gjorda av prof J H Schröder, myntkabinettets föreståndare 1820–57, syfta på Fredrik Silfverstolpe (1732–1812), riksbankskommissarie och stor samlare av bl a porträtt och mynt. Denne utgav år 1809 ett tillägg till Berchs ovan nämnda verk, i vilket han dels fullföljde katalogen fram till 1809, dels kompletterade den med uppgifter ur ett tryckt tillägg av Berch samt från samtida samlingar icke minst hans egen. Titeln lyder: Supplement och fortsättning till C R Berchs år 1773 utgifna beskrifning öfver svenska mynt och skådepenningar (Journal för svensk litteratur, Bd 5, 1809). På s 566 återfinns Göte-

borgshalvöret under numret 21.

Den förmodan, som uttrycktes i artikeln 1978 att det är ett nyfynd, står sig alltså ej. Silfverstolpes halvöre publicerat 1809 skulle emellertid få vänta ytterligare 169 år innan det ånyo uppmärksammades i litteraturen.

Silfverstolpes omnämnande av halvöret åtföljes av ett inom parentes ställt S. I not s 552 upplyser han att detta betyder att objektet finnes representerat i hans egen samling. Går man sedan till hans manuskript, återigen ett interfolierat exemplar av Berch 1773 med handskrivna tillägg (Kungl bibl Hskr D 209), finner man mot s 84 en beskrivning jämte tillägget: "Uti Eks Cab: (Silfverst: n°=21)". Silfverstolpe tycks således ha förvärvat det omkring sekelskiftet 1800 eller tidigare ur en samling vars ägare, Ek, ännu ej kunnat spåras. Av anteckningarna i Uppsala-

exemplaren av Berch synes mig framgå att myntkabinettet förvärvat det från Silfverstolpe. Men när det skett, under föreståndaren E Göt-lins tid (1781–1820) eller J H Schröders (1820–57), är ovisst. Silfverstolpe dog 1812 och hans samlingar ärvdes av hans brorson Fredrik Otto Silfverstolpe, som 1869 sålde mynten till Carl Snoilsky för vidare öden. Myntkabinettets accessionskatalog, som är väl förd fram till 1816, nämmer ej någon accession från Silfverstolpe. Både under Göt-lins och Schröders tid växte emellertid kabinettets samlingar avsevärt, och i denna ström av nyförvärv med så många troget och utförligt noterade minnespenningar torde detta till det yttre obetydliga mynt ha kunnat flyta in rätt obemärkt.

Bertil Wärn

Karl XI:s unika Göteborgshalvöre 1610 i Uppsala universitets myntkabinett. Foto:Gunnel Jansson, ATA.

Bankmuseum eller myntkabinett?

Den Norske Creditbank har skaffat sig en myntsamling och gett ut en broschyr därom. (Den norske Kreditbanks museum presents its complete collection of Norwegian coinage covering the period 1814 to 1978. Oslo 1979, 40 s, ill.) Om denna kan några omdömen fällas.

Apropos Gimsøy silvergyllen (daler) 1546 så heter "Blinck" (Jakob) Binck och dennes egenskap av *gravör* (inte medaljkonstnär) är omdiskuterad – N L Rasmusson ansåg detta tveksamt men Kirsten Bendixen tror på honom som sådan. Man förstår ej vad presentationen av några utländska furstar (en dansk och tre antika härskare) betyder; efter ett allmänt diffust ordande om myntningen såsom ett jus regale får vi veta, att banken har *nästan* alla mynt som präglats efter 1814. De första anmärkningarna må man lämna åsido men en fyllig samling har också Universitetets myntkabinett samt dessutom Den Kgl Mynt i Kongsberg (med några luckor). Hade banken bestämt sig för att berätta norsk *bankhistoria* efter 1814, att

lägga upp sina samlingar (det fanns redan bra material) därefter och skaffa växlar, bilder och karikatyrer, kort sagt skildra den kulturhistoria, som aldrig någonsin förtalats, hade det blivit riktigt roligt. Då hade vi sluppit det ganska enkla skrytet över att ha *nästan allt*, då hade Norden fått något nytt: stor norsk bankhistoria. Men till det räckte inte fantasin och ambitionerna! Tyvärr.

Ernst Nathorst-Böös

Observera

Stockholmsbesökare, som tillhör någon till Svenska Numismatiska Föreningen eller Nordisk Numismatisk Union ansluten förening, är alltid välkommen till Svenska Numismatiska Föreningens möten. Programdetaljer finns inspelade på föreningens automatiska telefonsvarare. (08/67 55 98)

MÄSSOR

13–14.11 XENIA-mässan i Skövde.

Utlandet:

- 3.10 Köpenhamn. Amagerlands Numismatiska förening
- 3.10 Gemünd, tel (06557) 72 22
- 3.10 Karlsruhe, tel (0721) 40 14 14
- 3/4.10 Christiania-Messen. Oslo
- 9.10 NL-Beekse Bergen, tel (013) 43 23 92
- 17.10 Weingarten, tel (0751) 1 62 55
- 24.10 Pirmasens, tel (06333) 57 90
- 24.10 Augsburg, tel (0821) 3 79 30
- 31.10 Mannheim, tel (0721) 5 12 52
- 7.11 Ulm, tel (0731) 2 18 87
- 7.11 Darmstadt, tel (06151) 2 81 72 13
- 7.11 Straubing, tel (09421) 1 22 06
- 17.11 Mönchengladbach, tel (02434) 8 12 15
- 21.11 Ludwigsburg
- 27.11 NL-Beekse Bergen, tel (013) 43 23 92
- 28.11 Hannover, tel (0511) 1 43 83

Poesi

Som första förening för myntsamlare har SNR lyckats få en i deras tidskrift publicerad dikt antagen i Grönköpings Weckoblad nr 3/1982 sid 7.

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08 - 62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Numismatisk litteratur

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

FRÅGE-SPALTEN

Fråga:

Jag har i min ägo två objekt av pollettnatur som jag ej kan identifiera och som jag hoppas få hjälp med av MYNTKONTAKTs kunniga medarbetare och läsare.

Det första är ett nödmynt från Karl XII som kontramarkerats (fig. 1) på bägge sidor med släkten Pipers hjärtvapen (jfr Andrarumssedeln), ett förfarande som ibland användes

för dagsverkspolletter. Malmö Museum äger ett ex. av 1 öre k.m. 1725 med samma kontramarkeringar och som klassats som obestämt. Den nuvarande innehavaren av Andrarums f.d. Alunbruk greve Carl Piper har inte någon sådan "pollett" i sin samling. Släkten Piper hade ju för övrigt en mängd jordegendomar under 1700-talet.

Den andra "polletten" är en 1/4

skilling från 1800-talets början som ensidigt överpräglats med ett för mig okänt vapen (fig. 2).

Pollett? spelpenning?

Hans Lundberg
Kungälv

Red. uppmanar läsarna att anstränga sig!

Foto J Tamsalu, KMK. Förstorad ca 2:1.

Fråga:

I majnumret av Myntkontakt har N-U Fornander framhållit en intressant artikel om ett bokband med en numismatiskt pärmstämpel. Om någon "bok- och medaljålskande numismatiker" kunde påvisa ett lik-

nande samband mellan nedan beskrivna pärmstämplat och medaljbilder, skulle jag vara mycket tacksam.

I William Karlsons arbete från 1939: "Bokband och bokbindare i Lund" beskrives ett rött skinnband till "Nordens äldsta metropolitan-kyrka" av C. G. Brunius. Bandet är utfört under senare hälften av 1850-talet av bokbindaremästare Lars Magnus Berggren och tillhör Kungl. Biblioteket i Stockholm.

Frampärmens ytersida, avbildad i Karlsons arbete, har inom dubbla cirkellinjer en bild av Lunds domkyrka sedd från öster. På bakpärmens ytersida finns inom dubbla cirkellinjer en bild av S:t Laurentius.

Till Lunds domkyrkas 700-årsfest den 1 september 1845 lät Domkyrkorådet slå en medalj, graverad av L. P. Lundgren. Beskriven av B. E.

Hildebrand: Oskar I nr 13. Åtsidan visar Lunds domkyrka, med tornen "af förment ursprunglig form", sedda från öster. Frånsidan har en bild av kyrkans skyddspatron S:t Laurentius.

Frampärmstämplat och medaljens åtsida är mycket lika och på båda ser man den av Hildebrand angivna, "förment ursprungliga formen" på tornen, som kan studeras på Erik Dahlbergs teckning från 1676 och på Gustaf Hyphoffs gravyr från 1755. – Hyphoffs senare öden som sedelförfalskare och hans avrättning 1759 har Torgny Lindgren behandlat i NNA 1968, s 121. – Domkyrkorådens verkliga utseende 1845 framgår av ett flertal bilder från denna tid, bl a C. G. V. Carlsson-Carlemans litografi från omkring 1840. Denna är förlaga till den medalj, som S. Kulle graverade 1922 för Fabriks- och Hantverksför-

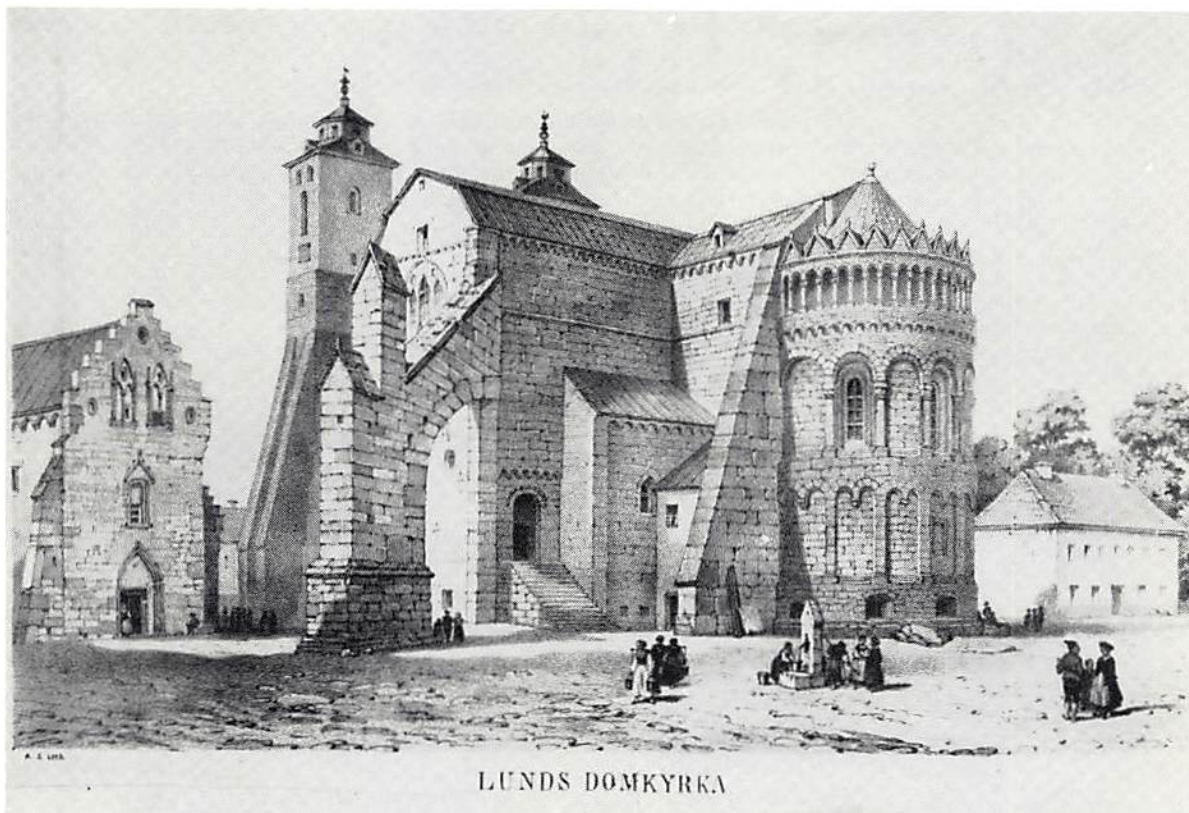
Uppgrens
MYNTHANDEL

RENSTIERNAS GATA 29 TEL. 08-44 82 81
BOX 11080 • 100 61 STOCKHOLM

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Öppet vard 10-18
Lunch 13-14
Lördagar stängt

Medlem i Sveriges Mynthandlares Förening

LUNDS DOMKYRKA

1. Lunds domkyrka före restureringen. Foto ATA.

2. L. P. Lundgrens medalj över Lunds domkyrka (Oskar I: Hildebrand nr 13). Kungl Myntkabinettet. Foto N. Lagergren, ATA.

HÅKAN WESTERLUND

Mynthandel

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

*Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar
före 1930*

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08/11 08 07

eningen i Lund, grundad 1847.

Tyvärr har jag inte haft möjlighet att jämföra medaljens bild av S:t Laurentius med stämpelbilden på bokbandets bakpärm.

G. Holst

Svar

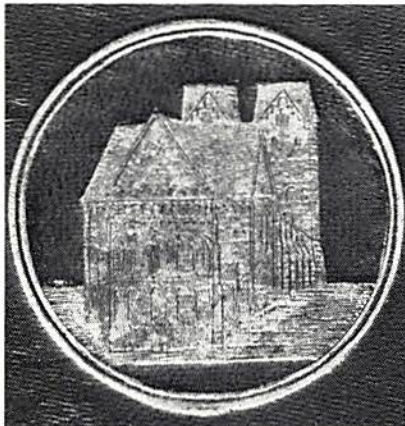
Sammanhangen pekar enligt min mening utan tvekan på att medalj och pärmstämplar har samma förlä-

gebilder, vilket torde framgå av de bilder på denna och nästa sida MYNTKONTAKT/SNT tagit fram med hjälp av ATA och KB.

Vid en genomgång av bokbandslitteratur finner man, att användning av medaljbilder som pärmexlibris är sällsynt. I första hand används vapenbilder eller namnchiffer som pärmexlibris. På 1500- och 1600-talen finns dock utsökta band i blindpressning med plaketliknande porträtt med text som pärmexlibris. De har dock utan all tvekan haft kopparstick som förlagor.

NUF

FÖRENINGAR

3. Den av insändaren diskuterade prämstämpeln med Lunds domkyrka (framsidan) och S:t Laurentius (baksidan). Kungl. Biblioteket.

Numismatik och frimureri

Jag har tidigare under "Visste Du?" fäst uppmärksamheten på att boken "Svenska Frimurare Ordens Museum 1923-1953" (1953) innehåller en artikel om svenska frimuraremedaljer, författad av Anton Anderberg.

Jag vill nu anmäla, att Svenska Frimurare Ordens Museum fortsatt att ge ut skrifter med delvis numismatiskt innehåll, nämligen dels "Frimureriska museiföremål" (sex häften under åren 1963 och 1964), dels "Vad frimuraremedaljer berättar" (1958), dels ock "Danska och norska logemärken" (1959), samtliga författade av ovannämnde Anderberg.

Häftena om "Frimureriska museiföremål" innehåller upplysningar om även utländska frimuraremedaljer.

N U F

ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING sammanträder i Rinmanskolan. Höstprogram har ej meddelats.

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad på AB Västanfors Industrierts matsal, S Linjan, Fagersta. Upplysningar tel 0223/116 71 e kl 17.00 och 0223/172 18 kl 08.30-16.00.

FINSPÅNGS MYNTKLUBB sammanträder sista torsdagen i varje månad på Sparbanken Östergötland, Bergslagsvägen 4, Finspång. Upplysningar tel 0122/103 89 el 161 20.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING Lokal: Traktören, Köpmansgatan, Göteborg. Kl 19.00. Mötesdagar är 11/10, 8/11 (årsmöte) och 13/12. Våren 1983 är 17/1, 14/2, 14/3, 11/4 och 9/5 fastställda.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria måndagen i varje månad (utom juli och augusti) kl 19.00 i SE-banken, Storgatan 17, Kalmar. Upplysningar tel 0480/135 61, 115 84. Auktioner varje gång.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad på restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplysningar tel 0150/210 45 el 151 00.

KRISTIANSTADSORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion på Hemgården, Norretullsvägen 9, Kristianstad, den 1/10, 22/10, 19/11, 17/12.

MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra måndagen i varje månad på Pensionärgården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping. Upplysningar tel 0155/134 29, 671 54, 128 41. Fastställda dagar: 11/10, 8/11 och 13/12.

MYNTSAMLARKLUBBEN GOTEN, Visby, har möten kl 19.30. Upplysningar tel 0498/645 24. Fastställda dagar: 28/10 (Slite Hotell), 25/11 (Solhem), 29/12 (julfest Solhem), 27/1 (Solhem, årsmöte).

NUMISMATISKA FÖRENINGEN ÖRESUND, Helsingborg har möten första helgfria onsdagen varje månad på Borgen, Karl Krooks gata 17, Helsingborg, dvs 6/10, 3/11 och 1/12. Upplysningar tel 042/13 33 40.

SAMLARFÖRENINGEN S:T ERIK, MYNTSEKTIONEN har samlarträffar på Karlbergsvägen 32 A, Stockholm kl 19.30 den 21/10, 25/11 och 1983 den 14/1.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar tel 0910/186 80.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB håller möten första onsdagen i varje månad under höst- och vårsäsongen i Valbo kommunalhus, kl 19.00.

SIGTUNA MYNTKLUBB har KLUBBAFTON på Draggården den 16/10 offentlig auktion, 10/11, 11/12 julutflykt.

SKARABORGS NUMISMATISKA FÖRENING, SKÖVDE. Tel 0500/802 44 har sin traditionella myntmässa på rest. Xenia, Skövde, 13-14/11. Där hålls samlarträffar kl. 16 den 17/10 och 12/12.

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion den 28/10 och 25/11 kl 19.30 med visning från kl 18.30, i IOGT:s lokal, Englebretksgatan 20, Malmö. Julfest hålles den 11/12. Lokal ej bestämd. Klubblokalen Kungsgatan 38A, Malmö håller öppet varje tisdag kl 19-21 under september-maj.

SÖDRA DALARNAS MYNTKLUBB sammanträder första torsd. efter den 15 i varje månad kl. 18.30 i Rembostugan, Hedemora. Ring gärna Mikael Eriksson, Hedemora, 0225/128 65.

TÄLJE MYNTKLUBB. Södertälje, håller möten torsd, kl. 19 i Wendelas rum, Luna, den 14/10, 11/11. Upplysningar tel 0755/185 68.

UPPSALA MYNTKLUBB har möten kl 19.30 på Skandia, Drottningg. 1A, 12/10 (föredrag), 9/11 (auktion) och 7/12 (julfest). Upplysningar tel. 018/11 50 00 el. 12 80 10.

VETLANDA NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion på IOGT logen Standard, Tomasgatan 34, Vetlanda den 29/10, 26/11. Upplysningar tel 0383/158 35 kl 07.00-08.00.

VILLSTADORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, sammanträder i sparbankslokalen 11/10, 18/11, 13/12 och 1983 den 10/1, 14/2, 14/3, 11/4 och 9/5. Föredrag o dyl följs av auktion. Upplysningar tel. 0345/112 95.

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING, Växjö. Sammanträden följd av auktion på rest. Munken kl 19.20 den 13/10, 10/11 och 7/12.
ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har i regel möten sista onsdagen i varje månad utom under sommaren. Lokal: Museets föreläsningssal.
Upplysningar: 019/18 86 00 eller 13 50 61.

AUKTIONER

Okt 7. AB Stockholms Auktionsverk
Okt 9-10. B Ahlström Myntauktioner KB, Stockholm
Nov 25. AB Stockholms Auktionsverk
Nov 25-26. Svenska Numismatiska Föreningen (endast medlemmar)
Nov 27. Svea Mynt & Frimärkshandel AB och Hirsch Mynthandel AB.

Utländska auktioner:

Sept 7-10. Dorotheum, Wien
Sept 10-11. Kricheldorf, Stuttgart
Sept 21-22. Glendining, London
Sept 24-25. Müller, Solingen
Sept 27-28. Superior Comp, Inc, Beverly Hills (USA)
Sept 30.-Okt 2 Tempelhofer Münzenhaus, Senger, Berlin
Okt 1-2. Kagin's Numismatic Auctions, Des Moines (USA)
Okt 2. Oslo Mynthandel, Oslo
Okt 5-8. Dorotheum, Wien
Okt 6. Schweizerischer Bankverein, Basel
Okt 8-9. Hörnung, Köpenhamn
Okt 9. Mynthandel Holmasto, Helsingfors, på rest. Adlon kl. 10 f.m. Tel. (90)643172
Okt 11-12. Vecchi, London
Okt 12-14. Dr Busso Peus Nachf, Frankfurt
Okt 13. Spink & Son, London
Okt 16. Frank KG, Nürnberg
Okt 18-19. Baldwin, London
Okt 20-21. Bank Leu, Zürich
Okt 25-26. Kricheldorf, Stuttgart
Okt 27-29. Baden-Württembergische Bank, Stuttgart
Okt 28-30. Münzkontor, Frankfurt
Nov 9-10. Kress, München
Nov 10-12. Münz Zentrum, Köln
Nov 15-16. Spink & Son, Zürich
Nov 18-19. Sternberg, Zürich
Nov 24-25. Spink & Son, London
Nov 24-26. Schenk-Behrens, Essen
Nov 30. Dorotheum, Wien
Dec 6-9. Kurpfälzische Münzhandlung, Mannheim
Dec 11-13. Steve Ivy, Inc. Dalles (USA)
Dec 13-15. Dr Busso Peus Nachf., Frankfurt

Uppsala Universitets Myntkabinett

MYNTKONTAKT 1978/3, sidorna 68-73, innehöll en artikel av Bertil Wærn om denna institution, vars föreståndare han är, och dess historia. Han citerar där Joh. B. Bussers *Utkast till beskrifning om Upsala*, del 2 (s 72 ff.), tryckt 1773. För den som är intresserad av äldre

litteratur kan det - något sent - meddelas, att bägge delarna av Bussers arbete om Uppsala utkom 1979 som faksimiltryck (Brombergs faksimilserie. Ur samlingarna i Carolina Rediviva), inbundna i ett band och försedda med en inledning av Ola Ehn. Kopparsticksbilderna är väl återgivna. Arbetet är slut på förlaget men restupplagan har inköpts av bokhandlare i Uppsala.

LLT

Numismatiskt nytt

1. Den engelske numismatikern David Sear, som under sin anställning hos Seaby's i London författat några betydelsefulla verk om antikens myntning, har flyttat till USA och erhållit anställning hos Numismatic Fine Arts Inc. of Beverly Hills i Californien.

2. Boerkriget var på sin tid föremål för många skandinaviska stora uppmärksamhet. Det kan kanske därför vara av intresse för någon att veta, att maj-numret 1982 av *The Numismatist* innehåller artikeln *Colonel Baden-Powell and the siege notes of Mafeking* (rikt illustrerad).

3. Den ryske storfursten Georgii Mikhailovich (död 1918) ägde en av de största samlingarna av ryska mynt, som han själv katalogiserade. Storfurstens fina medaljsamling, som nu till sin huvuddel tillhör *The Smithsonian Institution* i Washington, har inte tidigare varit katalogiserad. Arbetet härmed har nu påbörjats och en katalog över innehavet av Peter den stores medaljer har publicerats i maj-numret 1982 av *The Numismatist*. Katalogen upptar 98 nummer och artikeln är rikt illustrerad (tidskriften finns på SNFs kansli).

4. Under 1982 kommer på många håll att firas 350-årsminnet av Gustav II Adolfs död. I Nürnberg har varit anordnad utställningen "Gustav Adolf, Wallenstein und der Dreissigjährige Krieg in Franken". För detta tillfälle präglades en medalj, skapad av den fine finske medaljgravören professor Kauko Räsänen. Mera härom i ett senare nummer!

5. Det ökande intresset för att samla mynt har också lett till ökat utbud av förfalskningar. Detta har medfört, att det böhmiska numismatiska sällskapet (Tjeckoslovakien) tillsatt en kommitté mot förfalskningar. I nr 6/1982 av *Numismatisches Nachrichten Blatt* (finns på SNFs kansli) har publicerats en förteckning på 25 förfalskningar av böhmiska mynt från 1400-, 1500- och 1600-talen.

N U F

MINNESMEDALJ ÖVER GUSTAV II ADOLF

1632–1982

Av Léo Holmgren. Präglad av Myntverket.

Utgiven av Samfundet Kungl. Myntkabinettets Vänner

Den 6 november 1982 är det 350 år sedan Gustav II Adolf stupade vid Lützen. Redan under sin livstid hyllades konungen i medaljform och många minnespenningar utgavs omedelbart efter hans död. Jubileerna har också firats på detta sätt, inte minst 1832, 1894 och 1932. Denna tradition har nu fortsatt med en stilfull medalj av förre chefsgravören vid Myntverket, den välkände Léo Holmgren (f. 1904) – utgiven i mycket begränsad upplaga. Medaljen är präglad vid Myntverket i Eskilstuna, som också svarar för försäljning och distribution.

Foto Mats Pettersson

Medaljens utseende

Åtsidan visar kungens bröstbild, fritt formad efter ett porträtt från 1631, skänkt till Alexander Leslie från Skottland. På fränsidan knäböjer Gustav Adolf vid ankomsten till Tyskland 1630 – i bakgrunden Stralsund. Inskrifterna är på latin, dåtidens "medaljspråk", med kungens valspråk DEO ET VICTRICIBUS ARMIS (Med Gud och de segerrika vapnen) överst på fränsidan; nedtill berättas att medaljen utgavs 1982 av Samfundet Kungl. Myntkabinettets Vänner.

Fakta om medaljupplagan

Metall	Diameter	Min. vikt	Upplaga	Pris
Guld 23 k.	45 mm	90 g	10	10.900:–
Silver 999/1000	45 mm	50 g	600	375:–
Medaljbrons	45 mm	50 g	600	160:–

I priset ingår förpackning, etui, frakt och moms. De gäller tom sista dec 1982 och leverans sker i den ordning beställningarna inkommer och i den takt myntverkets kapacitet medger.

Till MYNTVERKET Box 401, 631 06 ESKILSTUNA. Tfn 016-12 03 00

Härmed beställes mot postförskott **medaljen över Gustav II Adolf**

Patinerad brons st à	160:–
Patinerat silver 999/1000 st à	375:–
Guld 23 K. numrerad upplaga st à	10.900:–

Att sändas till:

Namn: Gatadress:

Postnummer Postadress Tfn

MYNTAUKTION

Den 27 november
kommer HIRSCH och SVEA
gemensamt att hålla auktion
på Operaterrassen
i Stockholm

Den illustrerade katalogen
erhålls enklast mot insättning
av 25:- på pg 70 26 86-7

*Våra kunder kan med fullt förtroende
vända sig till det företag
med vilket de är vana att samarbeta*

SVEA

Mynt & Frimärksauktioner AB

Stureplan 4 • Box 5358
S-102 46 STOCKHOLM
Tel vx 08-14 46 40

HIRSCH

Mynthandel AB

29 Malmskillnadsgatan
111 57 STOCKHOLM
tel 08-11 05 56